

Tautinių mažumų nedarbas bei jo mažinimo prielaidos Lietuvoje

LAIMA OKUNEVIČIŪTĖ NEVERAUSKIENĖ

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius

Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Rinktinės g. 48, LT-09318 Vilnius

El. paštas: Laima.Okuneviciute@dsti.lt

BOGUSLAVAS GRUŽEVSKIS

Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Rinktinės g. 48, LT-09318 Vilnius

El. paštas: Boguslavas.Gruzevskis@dsti.lt

JULIJA MOSKVINA

Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Rinktinės g. 48, LT-09318 Vilnius

El. paštas: Julija.Moskvina@dsti.lt

Nagrinėjama Lietuvos tautinių mažumų atstovų padėtis šalies darbo rinkoje, integracijos į ją galimybės. Analizė pagrįsta sociologine nedirbančių tautinių mažumų atstovų apklausa, atlikta 2006 m. įgyvendinant EQUAL projektą „Tautinių mažumų integracijos į darbo rinką paramos mechanizmo sukūrimas ir išbandymas“.

Empirinis tyrimas leido nustatyti pagrindines tiriamosios grupės neišdarbinimo priežastis bei įvertinti jos perspektyvas įsitraukti į darbo rinką. Atskleistos kai kurios savitosios nelietuvių problemos, apsunkinančios jų galimybes įsidarbinti, bei taikliau numatytos pagrindinės jų integracijos į darbo rinką kryptys.

Raktažodžiai: tautinės mažumos, nedarbas, darbo jėgos pasiūla ir paklausa, teritorinis mobilumas, profesinis pasirengimas

---

ĮVADAS

Šiame straipsnyje pristatomi „Tautinių mažumų atstovų integracijos į darbo rinką galimybių“ studijos rezultatai¹.

Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, 2003 m. tautinių mažumų atstovų nedarbas lenkė vidutinius šalies rodiklius: nedarbo lygis šalyje – 12,4%, lietuvių – 11,7%, rusų – 18,7%, lenkų – 13,9%, kitų tautybių asmenų – 15,3%. Taip pat iki 2003 m. buvo galima stebėti mažesnių užimtumo lygi tarp nelietuvių šalies gyventojų (Lietuvos... 2003).

Tyrimo metu siekta išsamiau įvertinti aktualią tautinių mažumų atstovų užimtumo ir nedarbo padėtį tiksliniuose regionuose arba teritorijose (Vilniaus bei Šalčininkų) ir parengti priemones, kurios labiausiai atitiktų nacionalinių mažumų integracijos į darbo rinką poreikius, skatintų bendrą teritorijų plėtrą bei gyvenimo lygio augimą. Iš viso buvo apklausti 606 asmenys. Ypač daug dėmesio tyrimo metu buvo skirta Šalčininkų rajono gyventojų nedarbo charakteristikoms. Minėtas rajonas, palyginti su kitais nepramoniniais šalies rajonais, užima išskirtinę padėtį pagal jame gyvenančių tautinių mažumų atstovų skaičių bei sudėtį. Nepai-

---

¹ Minėta studija buvo atlikta 2006 m., įgyvendinant EQUAL projektą „Tautinių mažumų integracijos į darbo rinką paramos mechanizmo sukūrimas ir išbandymas“ (EQ/2004/1130-06/482) (www.equal.lt).

sant pastaraisiais metais stebimų teigiamų tendencijų Lietuvos darbo rinkoje, nedarbo lygis Šalčininkų rajone vis dar yra dvigubai didesnis negu vidutiniškai šalyje ir beveik tris kartus didesnis negu Vilniaus mieste bei rajone.

Tikslinės grupės apklausos metu buvo siekiama nustatyti esamą respondentų situaciją darbo rinkoje, nedarbą lemiančias priežastis remiantis pačių apklausos dalyvių nuomone. Ypač daug dėmesio skiriama tokiems padėti darbo rinkoje sąlygojantiems veiksniams, kaip išsilavinimas ir profesinis pasirengimas, šiuolaikinėje darbo rinkoje aktualūs žinios ir gebėjimai, taip pat lietuvių kalbos žinios. Buvo siekiama nustatyti apklaustųjų pasirengimą imtis konkrečių veiksmų, mėginant pagerinti savo situaciją darbo rinkos atžvilgiu.

LIETUVOJE ATLIKTŲ TYRIMŲ TAUTINIŲ MAŽUMŲ INTEGRACIJOS TEMATIKA APŽVALGA

Kalbant apie Lietuvos gyvenančių tautinių mažumų integracijos srityje atliktus bei atliekamus tyrimus, pirmiausia reikėtų paminėti Socialinių tyrimų instituto (STI) Etninių tyrimų centro darbus. Jau keletą metų šio Centro darbuotojai atlieka tyrimus, apimančius etniškumo ir modernaus nacionalizmo studijas, etninės struktūros, etninių grupių adaptacijos, diasporų ir etninio nepakantumo analizę. Daug dėmesio skiriama tautinių mažumų socialinės integracijos klausimams. Galima paminėti 1998–2003 m. Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos instituto Sociopolitinės analizės centro ir Socialinių tyrimų instituto atliktą Lietuvos etninių grupių adaptacijos studiją „Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga“ (Leončikas, Kasatkina 2002), STI etninių mažumų Baltijos regiono šalyse teisinės, socialinės padėties 2004 m. monitoringą „Minorities around the Baltic Sea: the Case of Lithuania“ (Kasatkina et al. 2006), kitus tyrimus.

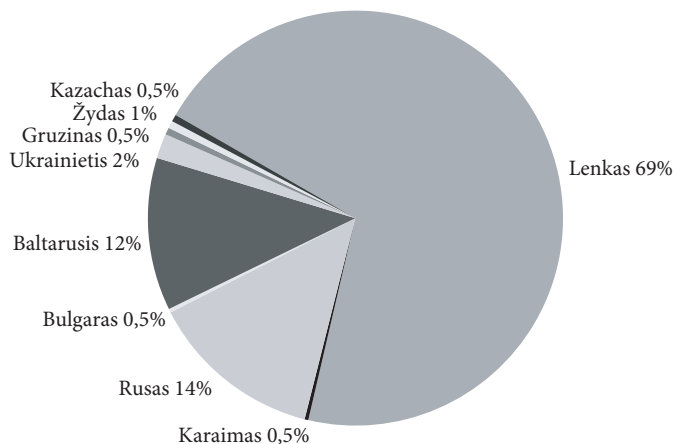
Viena labiausiai tiriamų etninių grupių šalyje yra romų bendruomenė. Šiai gyventojų grupei buvo skirta nemaža dėmesio minėtame tyrime „Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga“. Svarbus 2001 m. Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės užsakytas „Romų, gyvenančių Vilniaus miesto taboruose, sociologinis tyrimas“ (DSTI 2001), kurį atliko Darbo ir socialinių tyrimų institutas.

Pažymėtina, jog moksliniuose darbuose apie tautinių mažumų padėtį darbo rinkoje dažniausiai remiamasi Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, kurie rodo mažesnę nelietuvių aktyvumą šalies darbo rinkoje, menkesnę šiai grupei priklausančių nedirbančių asmenų išsilavinimą, didesnę nedarbą. Tačiau nuo 2003 m. Lietuvos statistikos departamentas neskelbia ir šiuo metu neatlieka gyventojų užimtumo tyrimo pagal tautybes. Apskritai iš visų Departamento duomenų pagal tautybes skelbiamas tik gyventojų skaičius, taigi gauti specifinę informaciją apie tautinių mažumų padėtį darbo rinkoje nėra galimybių.

Pažymėtina, jog pastaraisiais metais šalyje neatlikta taikomojo pobūdžio konkrečios teritorijos gyventojų, priklausančių tautinių mažumų grupei, padėties bei perspektyvų darbo rinkoje tyrimų.

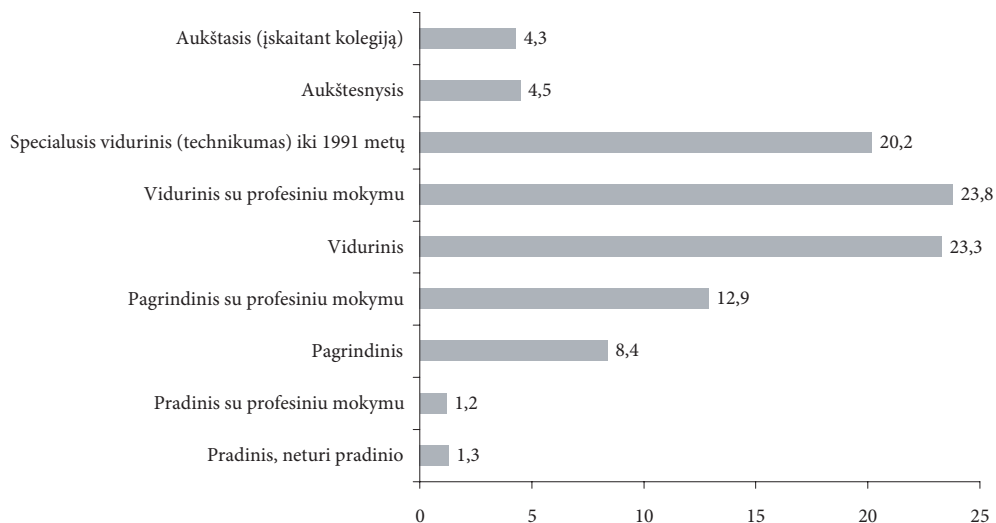
BENDROSIOS RESPONDENTŲ CHARAKTERISTIKOS

Daugumą respondentų (68,2%) sudarė 30–49 m. asmenys. Vyresni nei 50 m. asmenys bei jaunimas iki 29 m. sudarė apie trečdalį apklaustųjų (atitinkamai 16,8 bei 15%). Didžiąją daugumą apklaustųjų sudarė lenkų tautybės asmenys (70,3%), daug respondentų sudarė kitų tautybių atstovai (rusai, baltarusiai, ukrainiečiai, kt.) (1 pav.). Gauti tyrimo duomenys patvirtina pagrindines Lietuvos gyventojų surašymo metu (2001 m.) išryškėjusias tendencijas.

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tautybę

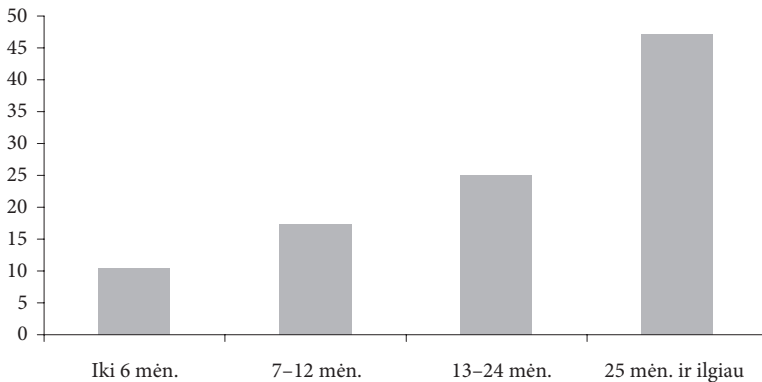
Tyrimo dalyvavę asmenys yra pakankamai gerai išsilavinę. 76,1% respondentų išsilavinimas buvo vidurinis bei aukštesnis nei vidurinis, tačiau net 34,2% apklaustųjų neturėjo profesinio pasirengimo (2 pav.). Lietuvos darbo biržos duomenimis, 2005 m. net 35% bedarbių neturėjo profesijos / kvalifikacijos, o 2006 m. bedarbiai, neturintys profesinio pasirengimo, jau sudarė 37% į darbo biržas besikreipiančių bedarbių. Tyrimo dalyvavusių asmenų pasiskirstymas pagal išsilavinimą iš dalies pakartoja šalyje vyraujančią tendenciją.

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (%)

APKLAUSTŪJŲ NEDARBO YPATUMAI

Lietuvos darbo biržos duomenimis, 2006 m. kas šeštas įregistruotas bedarbis buvo asmuo iki 25 m. amžiaus, kas ketvirtas – vyresnis kaip 50 m., kas trečias – kaimo gyventojas. 12% anksčiau nėra dirbę, per 23% – nedirbę daugiau kaip 2 metus (Darbo jėgos... 2007). Lyginant darbo biržos duomenis su apklausos metu gautais duomenimis, ilgalaikio nedarbo situacija tiriamuosiuose rajonuose atrodo kur kas grėsmingesnė: didžioji dauguma apklaustųjų (72,2%) nedirbo ilgiau nei 13 mėn., o net 47,2% darbo neturėjo 25 mėn. ir daugiau. Dvejų metų nedarbo stažą turi net 33% jaunų (iki 29 m.) apklaustųjų (3 pav.).

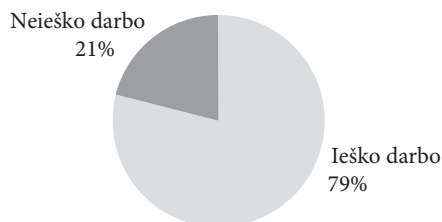
3 pav. Respondentų nedarbo trukmė (%)

Daugiausia ilgą laiką (daugiau nei 1 metus) nedirbančiųjų yra tarp 50 m. ir vyresnių asmenų (77,8%), šiek tiek mažiau tarp 30–49 m. amžiaus grupei priklausančių respondentų (74,4%). Reikia pažymėti, jog net 51,9% 50 m. ir vyresnių asmenų nedirbo ilgiau nei 25 mėnesius.

Neturėdami oficialaus darbo, dauguma apklaustųjų nurodė šiuo metu dirbantys namų ūkyje (45%). Šiek tiek mažiau nurodė, jog dirba įvairius laikinus, atsitiktinius darbus (31,2%). Reikia pasakyti, jog nemažai apklaustųjų (15,8%) dirba nelegaliai (nepasirašę darbo sutarties), 6% ūkininkauja. Ypač neramu, jog net 17% jaunų respondentų kol kas neužsiima jokia veikla.

AKTYVUMAS IEŠKANT DARBO

Apklausos laikotarpiu didžioji dauguma (78,9%) respondentų ieškojo darbo (4 pav.). Aktyviausiai darbo ieško vidurinį, pagrindinį ar pradinį su profesiniu mokymu išsilavinimą turintys iki 50 m. asmenys.

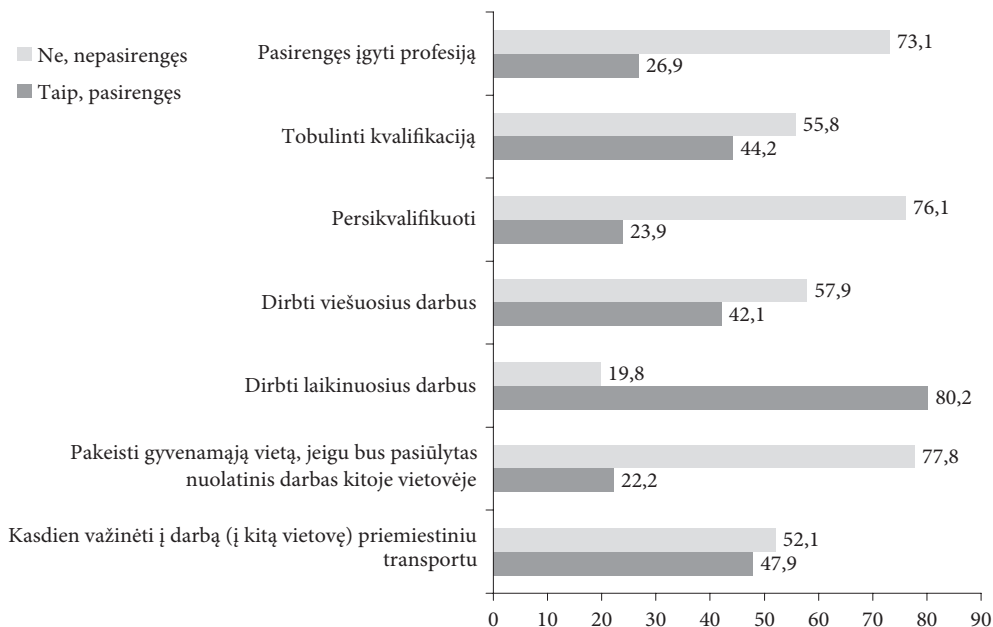

4 pav. Darbo paieška

Vyresni nei 50 m. asmenys rečiau negu kiti respondentai ieško darbo (68%, palyginus su 80% kitoms amžiaus grupėms priklausančiais asmenimis). Pastebėta, jog aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turintys asmenys šiek tiek rečiau rinkosi teigiamą atsakymo variantą (72%). Aktyviausiai darbo ieško vidurinį, pagrindinį ar pradinį su profesiniu mokymu išsilavinimą turintys asmenys (84,7%).

Nors didžioji dauguma respondentų teigė ieškantys darbo, daug mažiau jų yra užsiregistravę darbo biržoje – apie 50%. Dažniausiai įvardijamos registracijos darbo biržoje priežastys yra noras susirasti darbą bei sveikatos draudimas. Galimybė gauti nedarbo socialinio draudimo išmoką bei pažymą socialinei paramai gauti taip pat yra pakankamai svarbios paskatos užsiregistruoti darbo biržoje.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad respondentų pasirengimas keisti gyvenamąją vietą dėl darbo yra žemas. Kai kurie mieliau rinktųsi kasdien priemiestiniu transportu važinėti į darbą (į kitą vietovę). Taip pat pažymėtina, jog palyginus nedaug apklaustų asmenų apklausos laikotarpiu ryžtųsi įgyti naują profesiją, persikvalifikuoti arba tobulinti kvalifikaciją (5 pav.).

5 pav. Respondentų pasirengimas imtis tam tikrų veiksmų siekiant pagerinti savo padėtį darbo rinkoje (%)

NEJSIDARBINIMO PRIEŽASTYS

Kaip vieną svarbiausių galimų subjektyvių neįsidarbinimo priežasčių tyrėjai išskyrė nepakankamą išsilavinimą, profesinį pasirengimą, neatitinkantį esamos darbo paklausos, nepakankamą lietuvių kalbos mokėjimą.

Iš tyrimo metu paklaustų apie patenkinimą savo turimu išsimokslinimu mažiau negu trečdalis respondentų atsakė teigiamai. 33% apklaustųjų buvo nepatenkinti, 35,5% jų buvo sunku pasakyti, ar jie yra patenkinti turimu išsilavinimu.

Nagrinėjant skirtingą išsilavinimą turinčių respondentų atsakymus, pastebimas ryškus skirtumas tarp labiau ir mažiau išsilavinusių asmenų – kuo žemesnis turimas išsimokslinimas, tuo

mažesnis pasitenkinimas. Kaip pagrindinę savo nepasitenkinimo turimu išsilavinimu ar profesiniu pasirengimu priežastį daugelis nurodė silpną lietuvių kalbos mokėjimą (40,6% atsakiusių).

Didesnė dalis apklausoje dalyvavusių asmenų turėjo specialybes, lengvai pritaikomas paslaugų, pramonės ar žemės ūkio sferoje (pvz., virėjas, konditeris, kulinaras, vairuotojas, pardavėjas, prekių žinovas, traktorininkas, siuvėjas, buhalteris ir kt.). Kai kurios iš šių specialybių turi nemažą paklausą šalies darbo rinkoje (pvz., buhalteris, pardavėjas, virėjas, siuvėjas, nekvalifikuoti transporto darbininkai ir kt.). Tačiau dauguma turėjo nepaklausias šiuolaikinėje šalies ir regiono darbo rinkoje profesijas. Nemaža jų (pvz., traktorininkai, ūkininkai, zootechnikai, kt.) kažkada buvo užimti žemės ūkio sektoriuje (6 pav.).

Respondentų pasiskirstymas pagal specialybes

Įgytos specialybės pavadinimas	Skaičius	% (nuo atsakiusių į klausimą)
Virėjas, konditeris, kulinaras, kepėjas	44	7,3
Vairuotojas, vairuotojas-ekspeditorius	34	5,6
Pardavėjas, prekių žinovas	32	5,3
Traktorininkas, traktorininkas-mašinistas	28	4,7
Siuvėja, siuvėjas-modeliuotojas, siuvėjas-operatorius	25	4,2
Buhalteris, apskaitininkas, finansininkas	24	4,1
Auklėtoja, mokytojas, pedagogas	21	3,5
Mechanikas, automechanikas	15	2,5
Kitos specialybės	216	35,7
Neturi profesijos	163	27,1
Nenurodė	4	–
Iš viso	606	100,0

Didžiausią paklausą šalies darbo rinkoje turinčios specialybės

Daugiausia gauta darbo pasiūlymų (Lietuvos darbo biržos 2006 m. duomenimis)	
<i>Specialistams, turintiems aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą</i>	<i>Kvalifikuotiems darbininkams ir aptarnavimo darbuotojams, turintiems profesinį pasirengimą</i>
Vyr. buhalteriams, buhalteriams	Plataus profilio statybininkams
Pardavimo, verslo paslaugų, transporto vadybininkams	Pardavėjams; pardavėjams-kasininkams; prekybos salės darbuotojams
Administratoriams	Vairuotojams (C, D, E kat.)
Apskaitininkams	Šaltkalviams
Verslo paslaugų vadybininkams	Suvirintojams
Mokytojams	Santehnikams
Mokesčių įstaigos tarnautojams	Virėjams
Statybų darbų vykdytojams	Siuvėjams
Personalo specialistams (vadybininkams)	Elektrikams, elektromonteriams
Draudimo agentams (vadybininkams)	Staliams

6 pav. Respondentų profesinis pasirengimas bei paklausiausios specialybės šalies darbo rinkoje

Nepaisant pakankamai didelio nepasitenkinimo vieną kartą įgytu turimu išsimokslinimu / profesiniu pasirengimu, toliau niekur nesimokė 66,2% apklaustųjų. Tarp respondentų, kurie dar mokėsi, daugiausiai (11,9%) buvo dalyvavusių darbo biržos finansuojamuose kur-

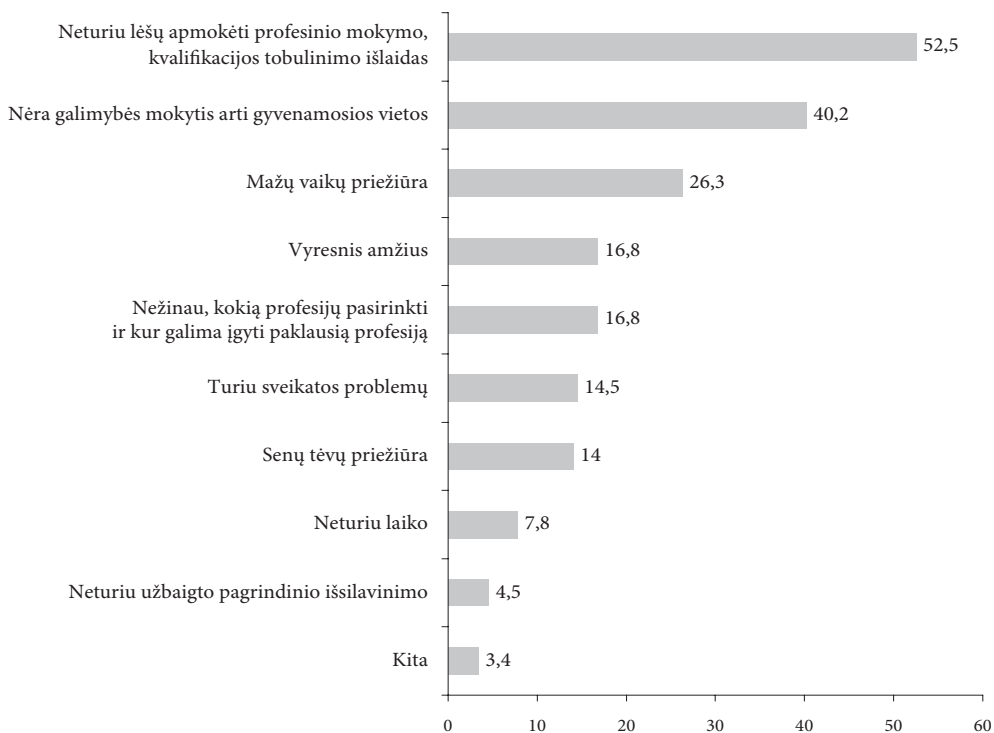
suose, tačiau, mūsų nuomone, šis skaičius atspindi vis dėlto nepakankamą tiriamosiose teritorijose gyvenančių žmonių dalyvavimą darbo rinkos politikos priemonėse.

Nagrinėjant kliūtis, trukdžiusias respondentams tęsti mokslus, siekiant įgyti aukštesnį negu jų turimą išsilavinimą, paaiškėjo, jog daugumai apklaustųjų aktualiausias buvo lėšų stygiaus problema. Daugiau negu trečdalis (37,9%) atsakiusių į klausimą nurodė, jog toliau nesimokė, nes turėjo užsidirbti pinigų išlaikyti šeimą, bloga tėvų materialinė padėtis sutrukdė toliau mokytis – 20,2%, neturėjo lėšų apmokėti profesinio mokymo (profesinės kvalifikacijos tobulinimo) kursus – 12,2%. Reikia pažymėti, jog nepakankamas lietuvių kalbos mokėjimas respondentams irgi turėjo gana didelę reikšmę – šį atsakymą pasirinko 26% į klausimą atsakiusių asmenų.

Šiuo metu norėtų toliau mokytis 65,8% respondentų. Labiausiai norėtų mokytis jokios profesinės kvalifikacijos neturintys apklaustieji. Jaunesni asmenys yra labiau pasirengę tęsti mokymąsi nei pagyvenę.

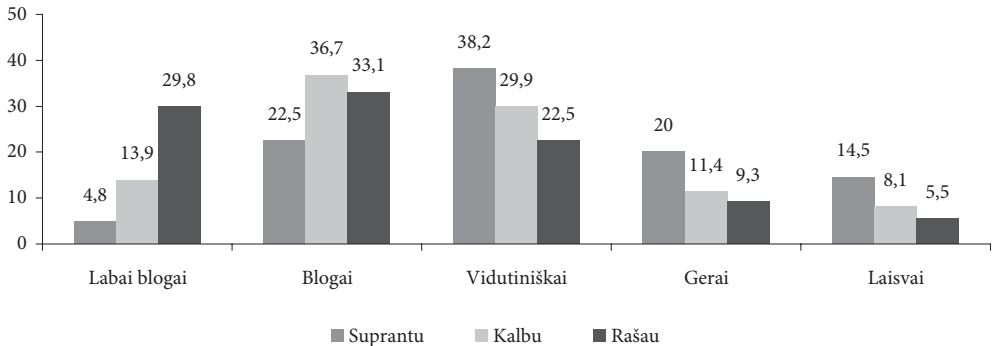
Tarp norinčiųjų mokytis didžioji dauguma (76,2%) siektų įgyti pirmąją ar kitą profesiją arba patobulinti turimą profesinę kvalifikaciją. Beveik pusė (48%) apklaustų asmenų siektų išmokti dirbti kompiuteriu.

Kas tyrime dalyvavusiems asmenims trukdo mokytis toliau, tobulinti kvalifikaciją? Pagrindinių kliūčių, šiuo metu trukdančių respondentams įgyti bendrąjį išsilavinimą, profesiją ar tobulinti kvalifikaciją, sąrašo pradžioje taip pat yra lėšų apmokėti profesinio mokymo ar kvalifikacijos tobulinimo išlaidas stygius (šį atsakymą pasirinko 46,1% visų apklausoje dalyvavusių asmenų). Antra pagal svarbą priežastis yra neturėjimas galimybių mokytis arti gyvenamosios vietos (35,3% nuo visų apklaustųjų). Amžiaus ir sveikatos problemos yra aktualiausios 50 m. ir vyresniems apklaustiesiems (7 pav.).

7 pav. Priežastys, trukdančios respondentams įgyti bendrąjį išsilavinimą, profesiją ar tobulinti kvalifikaciją (%)

Apklausa metu pateikta daug klausimų, susijusių su lietuvių kalba – viena svarbiausių sąlygų sėkmingai integruotis į darbo rinką (8 pav.). Daugumai respondentų, jų pačių vertinimais, kalbėti ir rašyti lietuviškai sekasi blogai arba vidutiniškai. Geriausiai apklaustiesiems sekasi suprasti lietuvių kalbą, prasčiausiai – rašyti. Vilniaus rajono gyventojai savo lietuvių kalbos žinias vertina kur kas palankiau negu Šalčininkų rajone gyvenantys apklaustieji. Geriausiai valstybinės kalbos mokėjimą vertina jauni (iki 29 m. a) asmenys, prasčiausiai – vyresnio amžiaus (50 m. ir vyresni) apklaustieji.

8 pav. Lietuvių kalbos mokėjimo lygio vertinimas (%)

Analizuojant kalbos mokėjimo lygį, pastebimi ryškūs skirtumai tarp Vilniaus ir Šalčininkų rajonų gyventojų. Pirmieji savo lietuvių kalbos žinias vertina kur kas palankiau. Dauguma Vilniaus rajone gyvenančių respondentų teigia, jog lietuviškai supranta laisvai arba gerai (67,3%), teigiamai vertina kalbėjimo bei rašymo lygį (atitinkamai 53,3 bei 52,3%). Retas apklaustasis turimas valstybinės kalbos žinias įvertino itin prastai.

Galima spėti, jog tankiausiai gyvenantiems Šalčininkų rajono nelietuviams savo kasdienėje veikloje tenka rečiau naudoti lietuvių kalbą, o tai sulėtina jos mokymąsi ir reikalauja papildomų pastangų (pratybų, mokymų, kt.) ją išmokti.

Apklaustieji su aukštesniu bei aukštesniu išsilavinimu savo lietuvių kalbos žinias vertino šiek tiek optimistiškiau negu turintieji vidurinį bei žemesnį išsilavinimą.

Tobulinti turimas lietuvių kalbos žinias pageidautų 61,1% respondentų. Lietuvių kalbos žinias labiausiai norėtų tobulinti jauni (iki 29 m.) bei turintys aukštąjį ir aukštesnį išsilavinimą respondentai.

Dauguma respondentų, paklaustų apie galimybę mokytis lietuvių kalbos, atsakė, jog tokios galimybės neturi (69%). Jauni apklaustieji mato daugiau galimybių mokytis (ar tobulinti) valstybinės kalbos nei vyresnieji. Dauguma apklaustųjų pažymėjo, jog geras lietuvių kalbos mokėjimas padėtų jiems gauti darbą (71,5%).

Net 18,9% respondentų mano, jog lietuvių kalbos kursai būtų veiksminga priemonė užimtumui gerinti. Beje, kai kurie šį atsakymą pateikę asmenys akcentavo, jog minėti kursai turėtų būti nemokami. Pakankamai daug apklaustųjų teigė, jog būtina kurti daugiau darbo vietų (17,2%). Ypač Šalčininkų rajono gyventojai siūlė tobulinti susisiekimą su rajono centru arba vežti darbuotojus į darbo vietą ir iš jos.

VEIKSNIAI, SĄLYGOJANTYS SĖKMINGĄ ĮSITVIRTINIMĄ DARBO RINKOJE

Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų apklausa atskleidė jų požiūrį į veiksnius, sąlygojančius sėkmingą įsitvirtinimą darbo rinkoje (9 pav.). Respondentų nuomone, sėkmingai jų integracijai į darbo rinką labiausiai trukdo valstybinės kalbos nemokėjimas arba nepakankamas mokėjimas (55,2%). Kiti svarbūs veiksniai, trukdantys dalyvauti darbo rinkoje ir įsidarbinti, yra informacinių technologijų ir kompiuterinio raštingumo (31,6%), profesinių techninių (pagal turimą profesiją, specialybę) (21,8%), užsienio kalbų (17,5%), vadybos ir verslo organizavimo (9,7%), teisės (8,5%), pardavimo (prekyboje) (5,8%), žemės ūkio ir gyvulininkystės (4,2%), psichologijos, etikos (4,2%), turizmo verslo organizavimo (2,2%) ir kita (1,8%).

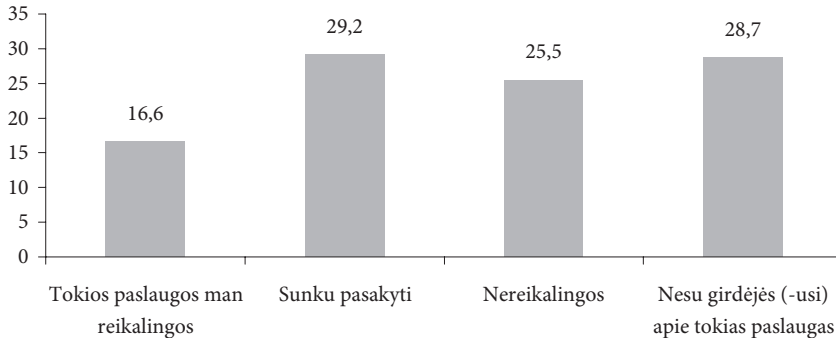

9 pav. Žinių poreikis siekiant sėkmingai įsitvirtinti darbo rinkoje (%)

Vertindami turimus mokėjimus ir gebėjimus pagal jų svarbą sėkmingam dalyvavimui darbo rinkoje, respondentai dažniau akcentavo gebėjimą diegti naują techniką ir technologiją (28,5%), mokėjimą pristatyti save darbdaviui (24,5%), gebėjimą bendrauti su darbdaviu, klientais bei užsakovais (20,9%). Taigi respondentams, kaip nedalyvaujantiems darbo rinkoje asmenims, aktualesni yra mokėjimai ir gebėjimai, susiję su darbo paieška.

Pakankamai daug dėmesio apklausos metu buvo skiriama profesinio konsultavimo paslaugų poreikiui ir prieinamumui tikslinės grupės asmenims (10 pav.). Profesinio konsultavimo paslaugos vaidina labai svarbų vaidmenį asmenims integruojantis į darbo rinką. Ypač pažymėtina, jog nemaža apklaustųjų tyrimo metu teigė jaučiantys poreikį įgyti / patobulinti mokėjimus ir gebėjimus, susijusius su darbo paieška (mokėjimas save pristatyti darbdaviui, gebėjimas bendrauti su darbdaviu, klientais, mokėjimas savarankiškai susirasti informacijos apie laisvas darbo vietas, parengti gyvenimo aprašymą, kt.). Tačiau tik 16,6% respondentų pareiškė, jog jiems reikia profesinio konsultavimo paslaugų, o net 28,7% – apie tokio pobūdžio paslaugas net nebuvo girdėję. Labiausiai profesinio konsultavimo paslaugų reikėtų asmenims su viduriniu bei žemesniu išsilavinimu, taip pat jiems labiausiai trūksta informacijos apie šias paslaugas. Tyrimo metu taip pat paaiškėjo, jog jaunimas (iki 29 m.) labiausiai pageidautų mirtų paslaugų.

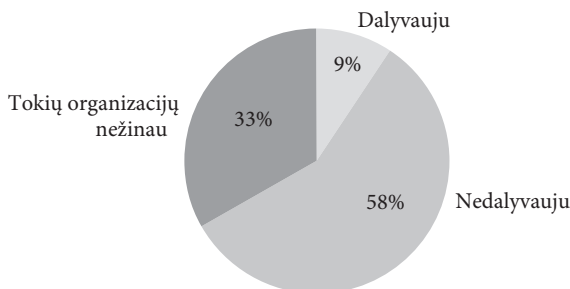
Beveik pusė (47,9%) apklaustųjų negali atsakyti, ar jų rajone yra pakankamai informacijos apie suaugusiųjų profesinio mokymosi, kvalifikacijos tobulinimo galimybes. Tik 13% respondentų mano, jog tokios informacijos yra pakankamai. Mažiausiai apie suaugusiųjų profesinio mokymosi, kvalifikacijos tobulinimo galimybes žino asmenys su viduriniu bei žemesniu išsilavinimu.

10 pav. Profesinio konsultavimo paslaugų poreikis (%)

Ypač daug dėmesio tyrimo metu buvo skiriama dalyvavimui nevyriausybinių organizacijų (NVO) veikloje (11 pav.). Daugiau negu pusė apklaustųjų nedalyvavo jokių NVO veikloje ir net trečdalis jų apie tokias organizacijas nieko nežino. Vilniečiai kur kas aktyviau įsitraukę į NVO veiklą, tuo tarpu tik 9% Šalčininkų rajone gyvenančių respondentų pateikė teigiamą atsakymą dėl dalyvavimo nevyriausybiniuose organizacijose. Pažymėtina, jog beveik pusė jaunų (iki 29 metų amžiaus) apklausoje dalyvavusių asmenų tokių organizacijų nežino.

Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos (LIJOT) duomenimis, 19% jaunų šalies gyventojų dalyvauja įvairiuose jaunimo judėjimuose ar NVO veikloje, o 40% jaunimo teigia nieko nežinančius apie tokių organizacijų egzistavimą ir veiklą. Tai daugiausia kaimo jaunimas. Matyti, jog tautinių mažumų atstovų apklausos metu gauti duomenys taip pat patvirtina kitų šalyje vykusių tyrimų rezultatus bei nerodo ypatingų skirtumų tarp analizuojamos tikslinės grupės bei kitų šalies gyventojų.

11 pav. Respondentų dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų veikloje

Dauguma NVO veikloje dalyvaujančių respondentų (72,7%) užsiima įvairia kultūrine veikla, puoselėdami tautines tradicijas siekia išsaugoti papročius. Vilniaus rajone gyvenantys respondentai aktyvesni kultūrinėje veikloje (81%, palyginus su 66%), o Šalčininkų rajone gyvenantys dažniau minėjo socialines paslaugas teikiančias nevyriausybinės organizacijas (28%, palyginus su 12%).

Kaip nurodyta Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategijos projekte, 2006 m. Lietuvos Respublikoje įregistruota apie 300 tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų. Aktyvios tautinių mažumų nevyriausybines organizacijos rengia respublikinius ir tarptautinius renginius, kooperuoja įvairių šaltinių lėšas, plečia veiklą, tačiau tokių organizacijų nedaug. Daugumos jų veiklos sritis siaura, priemonės neįvairios, o kokybė menka. Tautinių mažumų nevyriausybiniams organizacijoms trūksta informacijos apie galimybes gauti lėšų savo veiklai, apie alternatyvius finansavimo šaltinius ir ilgalaikės organizacijų strategijos plėtros perspektyvas. Daugumos tokių organizacijų socialinė, kultūrinė ar kita veikla nėra aktyvi, kadangi jų lyderių vadybos gebėjimai, ypač pasirengimas rengti ir įgyvendinti projektus, yra nepakankami (Tautinių mažumų... 2006).

Taigi pasyvus respondentų dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų veikloje iš dalies gali būti paaiškintas šių organizacijų veiklos kokybe bei nepakankamu skaičiumi.

31% apklaustųjų mano, jog nevyriausybines organizacijas gali teigiamai paveikti savo narių socialinę situaciją, tarp jų ir įsidarbinimą. Tačiau daugumai apklaustųjų buvo sunku pasakyti, ar NVO galėtų/turėtų organizuoti savo veiklą taip, kad padėtų savo nariams, sprendžiant jų socialines problemas, nes nedalyvauja tokių organizacijų veikloje. Pagrindinės priemonės, kuo galėtų prisidėti NVO, sprendžiant tautinių mažumų socialines problemas, yra šios: bendradarbiavimas su vietiniais darbdaviais organizuojant darbo muges, vietinės bendruomenės aktyvinimas siekiant, kad informacija apie norinčius suteikti pagalbą bei galimus neformalios pagalbos būdus būtų visiems prieinama, neturinčių darbo nevyriausybines organizacijas klientų įdarbinimas terminuotam darbui pačioje nevyriausybiniėje organizacijoje.

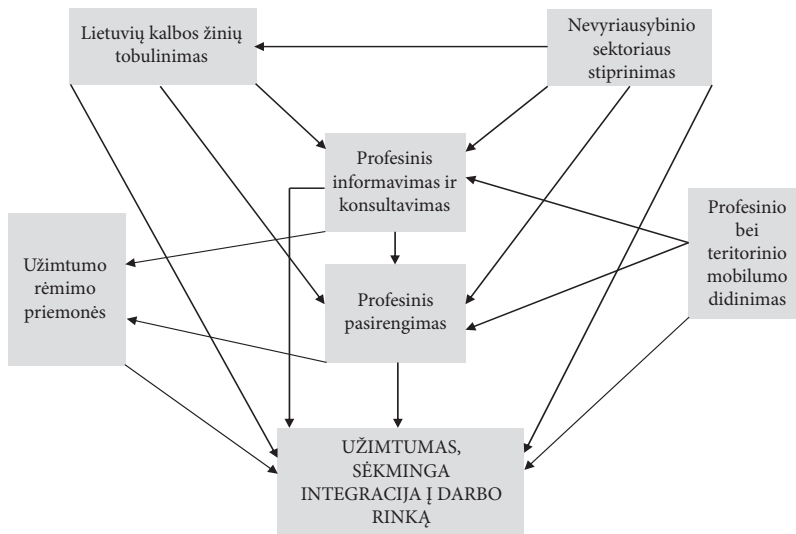
APIBENDRINIMAS

Tautinių mažumų atstovai sudaro didelę Lietuvos gyventojų dalį. 2001 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis, šalyje gyveno 115 tautybių atstovų, 29 tautybių asmenų buvo po 100 ir daugiau. Lietuviai sudarė 83,4%, lenkai – 6,7%, rusai – 6,3%, baltarusiai – 1,2%, ukrainiečiai – 0,7% Lietuvos gyventojų. Tautine įvairove pasižymi kai kurios savivaldybės. Kelių savivaldybių administruojamose teritorijose gana koncentruotai gyvena lenkai. Vilniaus rajono savivaldybėje gyvena 75,6% nelietuvių, iš jų lenkų – 61,3%; Šalčininkų rajono savivaldybėje – 88,6% nelietuvių, iš jų lenkų – 79,5% (Lietuvos gyventojai... 2001).

Dėl nepakankamų statistikos duomenų yra sunku nustatyti aktualią tautinių mažumų atstovų situaciją šalies darbo rinkoje (12 pav.). Lietuvoje yra sudarytos sąlygos tautinių mažumų jaunimui išmokti lietuvių kalbą, mokytis gimtosios kalbos ir saugoti tautinį tapatumą, tačiau kai kurie suaugusieji, silpnai mokėdami valstybinę kalbą, turėdami menkesnį bendrąjį išsilavinimą, mažiau nei daugumos atstovai pasirengę konkuruoti darbo rinkoje. Remiantis Lietuvos statistikos departamento 2003 m. duomenimis, nelietuvių užimtumas yra mažesnis, negu lietuvių. Taip pat pastebėta, kad nedirbantys tautinių mažumų atstovai yra menkesnio išsilavinimo, neturi reikiamo profesinio pasirengimo. Valstybinės kalbos nemokėjimas taip pat kliudo įgyti profesiją, susirasti darbą. Apklausos rezultatai parodė, jog tarp tiriamų teritorijų (Vilniaus ir Šalčininkų rajonų) nedirbančių tautinių mažumų atstovų

su aukštuoju ir aukštesniuoju išsilavinimu buvo mažiau, nei vidutiniškai tarp šalies bedarbių (atitinkamai 8,8 bei 14,2%). Tačiau apklaustųjų, turinčių profesinį pasirengimą / kvalifikaciją, buvo daugiau negu vidutiniškai šalyje (atitinkamai 66,9 bei 59,9%). Apskritai apklaustųjų išsilavinimo ir profesinio pasirengimo analizė leidžia teigti, jog darbo rinkoje dauguma respondentų patiria sunkumų dėl struktūrinių pokyčių, įvykusių tiriamosiose teritorijose pereinamuoju laikotarpiu (ypač kalbant apie žemės ūkio šakos susilpnėjimą Šalčininkų rajone).

Apklausa patvirtino faktą, jog nepakankamas lietuvių kalbos mokėjimas trukdo sėkmingai integruotis į darbo rinką. Išryškinti respondentų žinių, mokėjimų ir įgūdžių poreikiai, siekiant sėkmingai įsitvirtinti darbo rinkoje, tarp kurių vyrauja poreikis lietuvių kalbos žinioms, gebėjimams perimant žinias apie naują techniką ir technologiją, mokėjimams ir įgūdžiams, susijusiems su darbo paieška.

12 pav. Tautinių mažumų integracijos į darbo rinką modelis
(parengta atlikto tyrimo rezultatų pagrindu)

IŠVADOS

Empirinio tyrimo rezultatai patvirtino užimtumo galimybių tautinių mažumų atstovams plėtros svarbą. Tačiau kartu ji atskleidė kompleksinio požiūrio į nagrinėjamos grupės nedarbo problemas būtinumą, siekiant nuodugniai įvertinti skirtingus ekonominius bei socialinius aspektus.

Nepaisant fakto, jog pagrindinė nagrinėjamos gyventojų grupės nedarbo priežastis yra struktūriniai tiriamos teritorijos pokyčiai, atlikta apklausa atskleidė kai kurias savitąsias nelietuvių problemas, apsunkinančias jų integraciją į darbo rinką. Pirmiausia reikia paminėti nepakankamą valstybinės kalbos mokėjimą bei pakankamai stiprų prisirišimą prie savo gyvenamosios vietos (mažas teritorinis mobilumas).

Išanalizavus apklausos rezultatus bei tiriamųjų teritorijų ekonominę situaciją, išryškėjo pakankamai žmūs darbo jėgos paklausos ir pasiūlos neatitikimai. Pasaulio praktika rodo,

jog profesinis mokymas yra vienas efektyviausių būdų tinkamai atsakyti į darbo jėgos poreikį. Apklausa parodė, kad tiriamieji gyventojai mažai tepasirengę pasinaudoti profesinio mokymo paslaugomis dėl nepakankamo lietuvių kalbos mokėjimo, mažos motyvacijos (galimybių stokos) keisti gyvenamąją vietą / keliauti arba dėl nesuformuoto poreikio mokytis, persikvalifikuoti arba tobulinti kvalifikaciją.

Atsižvelgus į pateiktus tyrimo rezultatus buvo išskirtos šios pagrindinės kryptys tautinių mažumų atstovų integracijai (arba reintegracijai) į darbo rinką:

1. Lietuvių kalbos žinių tobulinimas
2. Profesinis pasirengimas
3. Profesinio bei teritorinio mobilumo didinimas
4. Profesinis informavimas ir konsultavimas
5. Užimtumo rėmimo priemonės
6. Nevyriausybinių sektoriaus stiprinimas.

Siūlomame tautinių mažumų integracijos į darbo rinką modelyje nevyriausybines organizacijos, esančios arčiausiai vietos gyventojų, galėtų ypač praversti didinant savo lankytojų informuotumą, motyvaciją bei teikiant jiems visokeriopą paramą.

Gauta 2007 08 16
Priimta 2007 09 11

Literatūra

1. Beresnevičiūtė, V. 2005. „Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje“, *Etniškumo studijos*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
2. *Darbo jėgos pasiūla 2006 m.* Lietuvos darbo biržos elektroninis puslapis (prieiga per internetą <http://www.lldb.lt>).
3. *Employment in Europe 2005 – Recent Trends and Prospects*. 2005. European Commission. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
4. Kasatkina, N.; Kadziauskas, G.; Šliavaitė, K. 2006. „Ethnic Minorities and Public Policy: the Case of Lithuania”, in *International Obligations and National Debates: Minorities around the Baltic Sea*, Editor in Chief Sia Spiliopoulou Åkermark. The Åland Islands Peace Institute.
5. Leončikas, T.; Kasatkina, N. 2002. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*. Vilnius–Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos instituto Sociopolitinės analizės centras.
6. *Lietuvos gyventojai pagal tautybes 2001*. Statistikos departamento prie LR Vyriausybės elektroninis puslapis (prieiga per internetą <http://www.stat.gov.lt>).
7. *Lietuvos statistikos metraštis 2002*. 2003. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.
8. *Lietuvos statistikos metraštis 2003*. 2004. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.
9. Moskvin, J. 2005. „The Possibilities for Developing Social Integration of Ethnic Minorities in Lithuania”, in *European Integration from East to East: Civil Society and Ethnic Minorities in a Changing World*, eds. H. Rusu, B. Voicu. Sibiu (Romania): Psihomedica.
10. *Romų, gyvenančių Vilniaus miesto taboruose, sociologinis tyrimas*. 2001. Tyrimo ataskaita. Darbo ir socialinių tyrimų institutas.
11. „Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę 2005–2010 metų programa“, *Valstybės žinios*. 2004 06 12. Nr. 93-3403.
12. *Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija*. 2006. Projektas.

LAIMA OKUNEVIČIŪTĖ NEVERAUSKIENĖ,
BOGUSLAVAS GRUŽEVSKIS,
JULIJA MOSKVINA

National minorities' unemployment and preconditions for its reduction

Summary

The situation of national minorities in labour market and possibilities of their integration into it are analysed in the article. The analysis is based on the survey of the representatives of national minorities. The survey was performed in 2006 within the EQUAL project "The establishment and testing of the support mechanism for the integration of national minorities into labour market".

The empirical survey allowed to assess the main reasons for unemployment and to evaluate the labour market prospects for national minorities. At the same time, the survey enabled to identify some specific problems of non-Lithuanians, which hamper their possibilities to find the job as well as to design the basic guidelines for the integration of national minorities into the labour market.

Key words: national minorities, unemployment, supply and demand of labour force, territorial mobility, professional training